

คิดเอง

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : ข้อ ๒๔๕๐. เรื่อง “ความทุกข์ในขณะไร้รูป”

มนุษย์ เมื่อเวทนาทางกายเกิด อาศัยรูปกายหยาบในขณะเป็นมนุษย์ เป็นเหตุของทุกข์เวทนา และกายหยาบแตกดับไปแล้ว ในนรกภูมิจะอาศัยกายรูปกายใดมาเสวยเวทนาหรือว่าความทุกข์ทรมาน ในนรกคือมโนภาพที่จิตสร้างขึ้นจากความทรงจำเลวร้ายของตน เหมือนฝันร้ายที่แสนยาวนานครับ

กราบนมัสการหลวงพ่อกี่เคราพ

ตอบ : อันนี้มันเป็นการรำพัน เป็นการรำพันมาเฉยๆ เนาะ

อันนี้เป็นความเชื่อ เป็นความเชื่อของเราเรื่องนรกสวรรค์ เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ เป็นเรื่องวัฏฏะ เป็นเรื่องความเชื่อ มันไม่ใช่เป็นเรื่องเวทนาหรือเปล่า มันเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติหรือไม่

ถ้ามันเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติเนะ เราเป็นมนุษย์ เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา ถ้าเราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กามภพ รูปภพ อรูปภพ สังสารวัฏ วัฏฏวน เวลาเราจะประพฤติปฏิบัติ เราก็จะประพฤติปฏิบัติเพื่อละสังสารวัฏ เพื่อออกจากวัฏฏวน เพื่อเป็นวิวัฏฏะ ถ้ามันเป็นความจริง เป็นข้อเท็จจริง มันเป็นเรื่องของมันอย่างนั้น

แต่คนที่ไม่เคยประพฤติปฏิบัติ มันไม่มีความจริงใจ มันถึงมนุษย์ ทางวิทยาศาสตร์ไม่เชื่อนรกสวรรค์มีจริงหรือไม่จริง ภาพชาติมีหรือไม่ และเลวร้าย คือมรรคผลมีจริงหรือเปล่า

นี่เป็นความเชื่อ ศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา

อันนี้คำถามไง ความไร้รูป ทุกข์เพราะความไร้รูป

ไร้รูปตรงไหน ไร้รูป ถ้ามันเป็นการภาวนามันไร้รูป ไร้รูปมันก็กว้างคี่ง เอ็งนั่งหลับ เอ็งไม่มีอะไรจับต้องได้

ถ้าพูดถึงความไร้รูปไป สมาธิคือสมาธิ สมาธิมันมีสติ มีสติสัมปชัญญะ มีผู้รู้ ผู้รู้มันจะไร้รูปตรงไหน ตัวรู้เป็นตัวชัดเจน สัมมาสมาธิ ภาวชาติ ตัวภพ ภวาสวะ นั้นนะจิตเดิมแท้ๆ แล้วถ้าจิตเดิมแท้มันจะไร้ไปไหน มันเป็นข้อเท็จจริงของมัน

ที่นี้มันเพียงแต่ว่า ทุกข์กาย ทุกข์ใจ

ทุกข์กาย เจ็บไข้ได้ป่วย ทุกข์กาย ปวดเมื่อย ทุกข์กาย ความหิวกระหาย ทุกข์กาย แต่ทุกข์กายมันก็อาศัยจิตนั้นแหละ

แต่เวลาทุกข์ใจ ไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย นั่งเฉยๆ นึกแต่ชาติฉิบหนินทา นึกถึงความทุกข์ตั้งแต่สมัยเด็กๆ นึกถึงความฝังใจ ทุกข์ใจทั้งนั้นนะ ทุกข์ใจ

กายกับใจ ถ้ากายกับใจแล้ว ตรงไหนมันไม่มีรูป

ไม่มีรูปนั้นนะมันตกกว้างคี่ง ไม่มีรูปนั้นนะมันหลับ มันจับต้องสิ่งใดไม่ได้ มันเป็นไปไม่ได้

รูปกับนาม รูปนะ ถ้ารูป มหาภูตรูป ธาตุ ๔ นาม นามมันก็เป็นรูป เป็นรูปในภาคปฏิบัติ นี่มันชัดเจนของมัน

ฉะนั้น เพียงแต่ชัดเจนของมันแล้ว นี่เขามาคิด มันเป็นความเข้าใจ

ในเมื่อมันทุกข์เพราะมันไร้รูป แล้วในอนกนั้นนะ มโนภาพที่จิตสร้างขึ้น

จิตสร้างขึ้นที่ไหน ของจริงทั้งนั้น จริงในภพของนรก มันจริงเพราะกรรม มันไม่ทำกรรม ชั่วมันไม่ไปตกนรกหรอก เทวทัตลงมหานรกอเวจีอยู่นั้นเพราะอะไร เพราะทำลายพระพุทเจ้า คนที่อยู่ในนรกเพราะมันมีเวรมีกรรมมันถึงตกนรก มันตกนรกลงไปโดยกรรมของสัตว์ แล้วลงไปนรกแล้วนะ เผาให้มันขนาดไหนละลายหมดเลย เดี่ยวมันก็ขึ้นมาใหม่ คงรูปอยู่อย่างนั้นนะ

เวลาไฟนรก ไฟบรรลัยกัลป์มันเผาไหม้ เผา เผา เผาละลายหมดเลย เดี่ยวก็เกิดรูปขึ้นมาใหม่ แต่รูปในรูปนาม มันไม่ใช่รูปร่างกายอย่างนี้

นี่พูดถึงว่าผู้ที่ประพฤติปฏิบัติแล้วเขาชัดเจนของเขา

ไอ้ที่มันไม่ชัดเจนของเรา นี่มันเป็นศรัทธา เป็นความเชื่อ แล้วถามอะไรล่ะ คำถามนี้มันถามอะไร

“ความทุกข์ในขณะที่ไร้รูป”

เอ็งนั่งหลับ เอ็งตกภวังค์ มันเป็นภวังค์มันถึงจับต้องสิ่งใดไม่ได้ คำอะไรไม่ได้เลย แล้วภวังค์ ภวังค์ซ้ำซ้อน พอซ้ำซ้อน มันก็เลยเป็นความทุกข์ ความทรมาน

ตั้งสติ ถ้าเอ็งปฏิบัตินะ หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ แล้วเอาแต่พุทโธ ไม่เอาสมาธิ

มันหลง “พุทโธๆ แล้วมันจะหายแล้ว มันจะละลายแล้ว มันจะไร้รูปแล้ว”

นี่คือกิเลสมันปิดหูปิดตา

เราจะบอกว่า มันเป็นความหยาบ ความละเอียดนะ คนที่เขาละเอียดรอบคอบ เรื่องอย่างนี้มันเป็นเรื่องแค่ศรัทธาณะนี่ เป็นแค่เรื่องความเชื่อ พอความเชื่อขึ้นมา แล้วเราเชื่อของเราเอง แล้วเราก็เฝ้าตัวเราเอง แล้วก็บอกว่ามันเป็นความทุกข์ความยาก อันนี้กรณีหนึ่ง

อีกกรณีหนึ่งนะ อีกกรณีหนึ่งคือคนที่ผิดปกติทางจิต ถ้าผิดปกติทางจิตนั้นจบ พุดอย่างไรรู้ก็ไม่เข้าใจหรอก เพราะเขาผิดปกติ เขาต้องไปหาจิตแพทย์ ให้จิตแพทย์ให้ยา ให้ยาแล้วพยายามกินยานั้นให้กลับมาเป็นปกติ ถ้าเป็นปกติแล้ว ตั้งสติสัมปชัญญะของเรา แล้วเราถึงจะเข้าใจเรื่องอย่างนี้ได้

ถ้าเข้าใจเรื่องอย่างนี้ เพราะคำถามนี้มันไม่ใช่คำถาม มันเป็นความเชื่อ ความเชื่อในนรกไหม

แล้วนี่เวลาบอกว่า มันไร้รูปแล้วมันเหมือนตกนรก แล้วนรกก็เป็นมโนภาพ

หา? มโนภาพหรือ มันเป็นความจริงนะ มันเป็นมโนภาพได้อย่างไร นี่มันตกไปทั้งจิต ตกไปทั้งตัวนั่นนะ ตกไปทั้งร่างกาย ตกไปภพ ตกไปภวาสวะ ใจทั้งหมดตกไปหมดเลย ถ้ามันตกนรก เทวทัตอยู่ในนรก คนตกนรกคือคนที่สร้างเวรสร้างกรรม

กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน เอ็งจะเชื่อหรือไม่เชื่อ มันเรื่องสิทธิเสรีภาพ แต่ความจริงนั้นเป็นความจริงวันยังค่ำ แล้วความจริง เวลาความจริงมันเกิดขึ้น นั่นเป็นปัจจัยตั้งเป็นสันติภูมิโก เป็นเฉพาะ เป็นที่รู้ พอรู้แล้วเสียดายทีหลัง จบ

ถาม : ข้อ ๒๔๕๑. เรื่อง “ผู้รู้ ings”

กราบนมัสการหลวงพ่อบุญมีคำถามสงสัยขณะภาวนา พอจิตได้ที่พิจารณาแยกผู้รู้กับสิ่งที่จิตกระทบรู้ ความรู้สึกของจิตเข้าใจนะคะ แต่มันยากตรงมาพิจารณาผู้รู้อย่างเดียว รู้สึกว่าเหนื่อยยากลำบากเกินกำลังไปละคะ หนูคิดว่าถาม จะเข้าใจง่ายขึ้น

๑. ผู้รู้นี้เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งใช่ไหมคะ มีหน้าที่แค่รู้เท่านั้น ไม่ใช่เรา ถูกไหมคะ
๒. ถ้าขณะที่รู้สึกนึกคิด ยิงงกับตัวผู้รู้ ควรหยุดพิจารณา กลับมาทำความสงบก่อนใช่ไหมคะ

กราบขอขอบคุณ

ตอบ : คำถามข้อที่ ๑. มันก็งๆ คำถามข้อที่ ๒ มันตอบคำถามข้อที่ ๑. เลยละ

ผู้รู้ สิ่งที่ถูกรู้ เราฟังเทศน์มาเยอะไป พอเราฟังเทศน์มาเยอะ เราก็จำมาเยอะไป พอเราจำมาเยอะ เราก็คิดว่าจะทำแบบนั้นไป พอจะทำแบบนั้นแล้ว จะทำแบบใด มันเป็นสัญญาทั้งนั้น พอเป็นสัญญา เป็นการสร้างภาพทั้งนั้น

ฉะนั้น มันเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจนะ การปฏิบัติมันยากอยู่ ๒ คราว คราวเริ่มต้นนี้

คราวเริ่มต้นนะ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านก็ล้มลุกคลุกคลานของท่าน ครูบาอาจารย์ของเราละ หลวงตาพระมหาบัวท่านขึ้นไปหาหลวงปู่มั่นครั้งแรกเพราะจิตเลื่อมนี้แหละ คราวเริ่มต้นเหมือนกัน นี่มันยากตั้งแต่คราวเริ่มต้น

เหมือนกับนักศึกษา ปริญญาตรีคือการศึกษาศึกษา เราไม่ได้เรียนปริยัติ แต่เราก็ฟังธรรมะจากครูบาอาจารย์มา นี่ก็เป็นภาคการศึกษาจากสุตมยปัญญา สุตมยปัญญาคือศึกษาทางวิชาการตามตำราตำราและพงศาวดารฯ นี่เป็นสุตมยปัญญา

เราฟังธรรมจากครูบาอาจารย์มา มันเป็นสุตมยปัญญา คือมันเป็นความจำ พอจำมาแล้ว เราจะเริ่มประพฤติปฏิบัติ ตอนนี้จะประพฤติปฏิบัติ จากปริยัติจะปฏิบัติ

เวลาปฏิบัติไปแล้ว ผู้รู้สิ่งที่ถูกรู้ แล้วสิ่งที่ผู้รู้ แล้วสิ่งที่ถูกรู้มันเป็นอย่างไร

ไอ้นี้เป็นความจำทั้งนั้นนะ แต่เอ็งยังไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นใจ ถ้าไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นนะ แล้วถ้ารู้ถ้าเห็นขึ้นมา มันก็เป็นจินตนาการ มันเป็นจินตมยปัญญา

เพราะเราเริ่มปฏิบัติขึ้นมา เพราะเราศึกษามา เราจะเริ่มปฏิบัติใหม่ การศึกษาคือการศึกษาจากพงศาวดารนี้แหละ การฟังเทศน์คือการจดจำ จากใจดวงหนึ่งสู่ใจดวงหนึ่ง แต่เป็นการเทศน์ ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ที่ดีงามอย่างหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ท่านเทศน์จากใจดวงหนึ่งสู่ใจดวงหนึ่ง คือเทศน์จากใจที่เป็นความจริงขึ้นมาแล้ว ถึงเราจะไม่เข้าใจ มันก็มีหลักเกณฑ์ของมัน

แต่ถ้ามันเข้าใจ ถ้ามันเข้าใจแล้ว มันเข้าใจมันก็เป็นความเข้าใจ มันเป็นความจำ ถ้าความจำ นี่ภาคปริยัติ

ทีนี้เวลาปฏิบัติ ถ้ามันยาก มันยากอยู่ ๒ คราว คราวหนึ่งคือเราจะประพฤติปฏิบัติจากความจำให้เป็นความจริง แล้วความจริงมันเกิดจากที่ไหนล่ะ มันเกิดจากอะไรล่ะ มันเกิดจากอะไร

มันก็เกิดจากจินตนาการ เกิดจากการสร้างภาพทั้งสิ้น ถ้าสร้างภาพทั้งสิ้น มันก็ผู้รู้ สิ่งที่ถูกรู้ แล้วรู้อะไร

นี่ไง มันถึงว่า เวลาภาวนาไปแล้ว ผู้รู้ แยกพิจารณาผู้รู้กับสิ่งที่กระทบรู้

ปฏิบัติมันยากอยู่ ๒ คราว คราวหนึ่งคือยากตรงนี้ เริ่มต้นจากการประพฤติปฏิบัติก็จากผู้รู้ เราฟังมาเป็นความจำ แล้วเราจะทำเป็นความจริงขึ้นมา เราจึงสร้างภาพใหญ่

การปฏิบัติยาก ยากอยู่ ๒ คราว คราวเริ่มต้นนี้

แต่หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ครูบาอาจารย์ของเราะ ท่านบอกเลย การฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ให้ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ให้ทำความสงบของใจเราเข้ามาก่อน

แล้วมันสงบหรือยังละ ถ้าไม่สงบมันก็หันรีหันขวางอยู่อย่างนี้ แล้วก็หันรีหันขวางไปเรื่อย ๆ นี่ขั้นของสมณะนะ ขั้นของสมาธิ แล้วถ้าขั้นของปัญญา มันยังไปอีกเยอะ ใ้ที่ว่า ผู้รู้ สิ่งที่ถูกรู้ต่างๆ มันมีรู้หยาบ รู้กลาง รู้ละเอียด ละเอียด ละเอียดสุด มันมีความรู้อีกหลายชั้นหลายชั้น ถ้ามันขั้นของปัญญา มันจะขยายความไปอีกมากมายเลย ถ้ามันเป็นความจริงนะ

ฉะนั้นบอกว่า ถ้ามันพูดมากไป มันจะเข้าใจไม่ได้ มันเข้าใจยาก

เอาคำถามดีกว่า คนถามมันก็รู้นะ เอาคำถามดีกว่า

๑. ผู้รู้นี้เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งใช่ไหมคะ

ใช่ ถ้าดีความอย่างนั้นถูก มันก็ถูก จิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะเป็นธรรมชาติทั้งนั้นนะ มันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง จิตนี้เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง ความรู้สึกนี้เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง ธรรมชาติที่เป็นนามธรรม

แต่เวลามันเกิดเป็นมนุษย์ ธรรมชาติที่เกิดเป็นภพชาติ ภพชาติ ภพชาติมนุษย์ไป ชาติคน ชาติกา ชาติหมู ชาติหมา มันก็เป็นชาติแต่ละชาติหนึ่ง เพราะมันเกิดในอบายภูมิ เกิดในสัตว์เดรัจฉาน อบายภูมิ อบายภูมิมันเป็นกามภพ รูปภพ อรูปภพ มันอยู่ในกามภพเหมือนกัน

สิ่งที่เวลามันเกิด เกิดมามันก็ได้ภพชาติหนึ่ง มันก็ได้ร่างกายนี้มา พอได้ร่างกายนี้เป็นธรรมชาติใหม่ ก็เป็นธรรมชาติ แล้วกิเลสเป็นธรรมชาติใหม่ ก็เป็นธรรมชาติ

ก็เราศึกษาธรรมะนี้ไง เราศึกษาธรรมะ แล้วเรายังจะประพฤติปฏิบัติไป แต่อุคมิภาวะของเรา ความรู้เรามีแค่นี้ แล้วเราศึกษาแล้ว ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็อ้างอิงวิทยาศาสตร์ ไม่เชื่ออะไรทั้งสิ้น เชื่อวิทยาศาสตร์ แล้ววิทยาศาสตร์ยิ่งทำให้งงเข้าไปใหญ่

ฉะนั้น สิ่งที่ว่ามันเป็นภาคปฏิบัติ ถ้าเป็นเอาสัจจะความจริง ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ครูบาอาจารย์ของเราทำความสงบของใจเข้ามาก่อน

สมาธิเป็นหินลับหญาฯ

ก็ทับไ้พวกที่สงสัยนี้ ทับไ้ที่เรื่องมากนี้ มีความวุ่นวายไปหมด ทับมันไว้ให้ได้ก่อน

ถ้าสมาธิเป็นหินทับหญ้าๆ สมาธิแก็กิลสไม่ได้

สมาธิมันจะกำจัดไ้ความพะรุงพะรัง ไ้ความวุ่นวายหมดนี้ ไ้ความวุ่นวาย ไ้ความ
ทำแล้วมีนง ทำสิ่งใดจับจด ทำสิ่งใดล้มเหลวหมด นี้ไ้ความสงบ ทำสมาธิทำตงนี้ มันจะ
กำจัดตงนี้

กิเลสอย่างหยาบๆ กิเลสที่มันทำให้เราฟู กิเลสทำให้เราตั้งเครียด กิเลสทำให้เราวิตกกังวล ตอนนี้อยู่กันแบบนี้ กิเลสอย่างหยาบๆ กิเลสแบบไร้สาระเลย แล้วถ้าทำความเข้าใจเข้ามาล่ะ

นี่มันว่า “๑. ผู้รู้นี้เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งใช่ไหมคะ มีหน้าที่แค่รู้เท่านั้น ไม่ใช่เรา ถูกไหม”

เข้าใจผิดหมดนะ

ผู้เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งใช่ไหม

၂၆၂

มีหน้าที่แค่รู้เท่านั้นใช่ไหม

ไม่ใช่ มีหน้าที่แค่รู้แล้วหลง

รู้แล้วลงไปหมดเลย รู้แบบไม่รู้ รู้ แต่ไม่รู้อะไรเลย รู้ แต่งหมดเลย รู้ แต่ทุกขี้นำดูเลย รู้ แต่วิตกกังวลหมดเลย

มีหน้าที่แค่ถูกรู้มันนะ นั่นเวลาพูดถึงสัจจะข้อเท็จจริงที่มันไม่มีวิชา แต่ถ้ามันมีวิชา มันรู้แล้วหลง แล้วลูกหลานมันก็ซ้ำเติมไป

อวิชาเป็นเจ้าวัฏจักร แล้วก็มีวฏจักร ความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วก็มีอุปาทาน แล้วก็มีสังกายทิฐิ มีเป็นกองเลย

ถ้าครูบาอาจารย์ที่เขาภาวนาเป็น เขาไม่ให้เด็กทารกไปต่อสู้กับเจ้าพ่อ เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลอะไรทั้งสิ้น เขาให้เด็กเล็กของเราฝึกหัดให้มันเติบโตขึ้นมา

การประพฤติปฏิบัติก็ต้องทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ให้จิตใจมันเข้มแข็ง จิตใจมีกำลังแล้วก็ฝึกหัดปฏิบัติขึ้นไป กว่ามันจะไปเห็นผู้รู้ กว่ามันจะไปกำจัดอวิชา มันอีกยาวไกล

ถ้ามันเป็นครูบาอาจารย์ที่เป็นจริงนะ เขาก็ฝึกหัดเท่านั้นแหละ เอ็งไม่ต้องหวังสูงส่งอะไรหรอก ทำความสงบของใจให้ได้

สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี พอจิตสงบระงับ ที่อ่อนแอแน่นะ มันบอกว่าเป็นนิพพานติดสมาธิ คนทำสมาธิไม่เป็นก็มากมายมหาศาล พอทำสมาธิได้ มันก็คิดว่าสมาธินั้นเป็นนิพพานไง แล้วก็ให้เขาตากให้เขาถางใจ ให้อุพกพุทโธๆ มันติดสมถะ มันเป็นหินทับหญ้า

ไอนี้ไม่ได้ทับ งงเกือบตาย ถ้าได้ทับนะ ไม่ถามมาหรอก ลองถ้าหินทับหญ้านะ ปัญหานี้จบหมดนะ เพราะหินมันทับหมด มันไม่เกิด มันไม่มี แล้วมีทั้งหิน มีทั้งหญ้า แล้วรู้หมดนะ

นี่ข้อที่ ๑.

“๒. ถ้าขณะที่รู้สึกคิดยุ่งกับตัวผู้รู้ ควรหยุดพิจารณา กลับมาทำความสงบก่อนใช่หรือไม่เจ้าคะ”

ใช่ ใช่ ใช่ค่ะ ใช่ ใช่แน่ๆ เลย ครูบาอาจารย์สอนอย่างนั้นอยู่แล้ว ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน อย่าชิงสุกก่อนห่าม อย่าซื้อก่อนขาย อยากจะเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่ยังไม่เป็นอะไรเลย แล้วก็ล้มลุกคลุกคลาน

เราจะบอกว่า วุฒิภาวะของชาวพุทธอ่อนแอมาก ไม่รู้อะไรเลย แล้วก็อยากจะเป็นพระอรหันต์ด้วยการโฆษณาชวนเชื่อทั้งนั้นนะ สหายมีสิทธิเสรีภาพเท่ากัน เป็นการโฆษณาชวนเชื่อทั้งนั้นนะ เสมอภาค สิทธิเสรีภาพ

เอ็งเข้าไปสิ จัดตั้งมันเก็บมึงหมดนะ ถ้ามึงลองเถียงมัน มึงตีตัวเสมอ เดี่ยวจัดตั้งมันเก็บหมดละ เสมอภาคๆ

นี่ก็เหมือนกัน แหม! มันเป็นธรรมชาติ มันเป็นจะแยกแยะด้วยปัญญา

เออ! มันแบบว่ากิเลสมันหลอกหมดนะ

การปฏิบัติยากอยู่ ๒ คราว คราวเริ่มต้นและคราวถึงที่สิ้นสุด การเริ่มต้นล้มลุกคลุกคลานทั้งนั้นนะ

กลับไปทำสมาธิ เหมือนคำถามที่ ๒. ถ้าปัญหามันเยอะเกินไป ต้องกลับไปทำความเข้าใจใหม่

ใช่ ใช่ ใช่ ใช่ค่ะ จบ

ถาม : ข้อ ๒๘๕๒. เรื่อง “จิตเสื่อมและยึดบรรลुโสตาบันจนทุกข์”

กราบนมัสการหลวงพ่อ หนูขอเล่าการภาวนาค่ะ

หนูเคยภาวนาได้สมาธิและใช้ปัญญาอบรมสมาธิได้คล่อง จิตโล่งสบายมาก แต่พอเวลาผ่านไปจิตหนูเสื่อมมาก พิจารณาอะไรก็เอากิเลสไม่อยู่ ทำสมาธิก็ไม่ได้ มีแต่อารมณ์เครียด เจ็บร้อนที่อก เรื่องทางโลกผูกขึ้นมาทำร้ายตัวเองเหมือนระเบิดลงจนหนูเริ่มเป็นโรคเครียด ต้องไปหาหมอ

หนูขอสอบถามว่า

๑. หนูตั้งสัจจะเพื่อบรรลुโสตาบันชาตินี้ แต่พอจิตเสื่อมกลายเป็นว่าหนูเครียดหนัก ขนาดที่นอนหลับหนูจะสะดุ้งตื่นมาใจสั่น ตัวสั่นเลยคะ ว่าชาตินี้คงไม่มีโอกาสอีกแล้ว แล้วรู้สึกมีดมาก เสียใจ

แบบนี้สิ่งที่หนูยึดเป็นกิเลสใหม่คะ เพราะยึดจนทำให้เครียดเกินไป

หนูควรแก้ไขอย่างไรกับปัญหานี้ เพราะกลายเป็นว่ายึดติดจนหนูร่างกายแย่ หนูแทบจะเลิกปฏิบัติอยู่แล้ว กะว่ารักษาตัวให้หายก่อน แล้วค่อยกลับมาปฏิบัติใหม่ดีไหมคะ เพราะกำลังรู้สึกเลิไม่ไหว

๒. หนูฟังครูบาอาจารย์สายหลวงปู่มั่นหลายองค์ ล้วนไปในทางเดียวกัน แต่จะมีบางประเด็นที่มีความคิดเห็นต่างกัน

หนูเคยได้ยินหลวงพ่อบุญว่า ฟังครูบาอาจารย์หลายคนมากๆ จะเป็นบ้าได้ จริงไหมคะ หนูเลยไม่กล้าไปปฏิบัติที่อื่นเลย ขอหลวงพ่อบอกช่วยอธิบายด้วยค่ะ

ตอบ : เราตั้งเป้าว่าเราจะบรรลุพระโสดาบันในชาตินี้ นี่เป็นอธิษฐานบารมี การตั้งเป้าไว้นี้เราเห็นดีด้วย เราเห็นด้วย การตั้งเป้า เราควรจะมีเป้าหมายว่าการประพฤติปฏิบัติของเราเราจะประพฤติปฏิบัติเพื่ออะไร ถึงที่ไหน เป็นเป้าหมาย

เป้าหมายคืออธิษฐานบารมี เป็นบารมีสิบทัศขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารภมาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สร้างสมบุญญาธิการเป็นพระโพธิสัตว์ ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย ตั้งเป้าแล้วทำให้ถึง

มีครูบาอาจารย์มากมายที่ตั้งเป้าแล้ว ไปถึงแล้วละกลางคัน อย่างเช่นหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงปู่มั่นท่านปรารภมาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระโพธิสัตว์เหมือนกัน หลวงปู่เสาร์ท่านตั้งเป้าเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ท่านก็ตั้งเป้าเหมือนกัน แล้วท่านสร้างบารมี

ในชาติปัจจุบันนี้ท่านมาพิจารณาของท่านว่า การประพฤติปฏิบัติ การตั้งเป้าแล้ว การสร้างสมบุญญาธิการไป ไปต่อไปมันก็เกิดตายๆ เพื่อสร้างสมบารมีไปต่อ ต่อเมื่อมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งมาพยากรณ์แล้วจะกลับไม่ได้

แต่ถ้าเราสร้างสมบุญญาธิการมาจนเป็นคนดี จนมีพื้นฐานที่ดีงามแล้ว ถ้าในชาติปัจจุบันนี้ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาถึงที่สุดแห่งทุกข์ เราก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระปัจเจกพุทธเจ้าก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน แต่ท่านเป็น

พระอรหันต์เพราะว่าท่านสร้างอำนาจวาสนาบารมีมามากมายมหาศาล ท่านถึงเป็นศาสดา ท่านถึงเป็นผู้วางธรรมและวินัย เป็นศาสดา เป็นผู้อบรมบ่มเพาะ เป็นผู้สั่งสอน

สาวกสาวกะที่ได้ยินได้ฟังขึ้นมาแล้ว ถ้าประพฤติปฏิบัติถึงที่สุดแห่งทุกข์ ก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน แต่การสร้างสมบุญญาธิการมามันน้อยจนน้อยนิดเดียว น้อยนิดกว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แค่บรรลुเป็นพระอรหันต์ขึ้นมามันก็วิมุติสุข ไม่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ พ้นจากทุกข์นี้ไปโดยสัจจะเป็นความจริง แต่บารมีที่จะอบรมบ่มเพาะสั่งสอนคนอื่น เห็นไหม เพราะการสร้างสมบุญญาธิการมามันแตกต่างกัน

ฉะนั้น เวลาหลวงปู่ท่านถึงลาความเป็นพระโพธิสัตว์นั้น แล้วท่านประพฤติปฏิบัติถึงเป็นพระอรหันต์ในกึ่งกลางพระพุทธศาสนา เพราะท่านได้สร้างสมบุญญาธิการมาเป็นพระโพธิสัตว์ฯ อันนี้มันถึงเป็นอำนาจวาสนาบารมีของท่านที่ได้อบรมบ่มเพาะสร้างธรรมทายาทๆ

คนที่อบรมบ่มเพาะคนมันต้องเป็นผู้ที่ฉลาด เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นผู้ que เข้าใจทั้งสิ้น ท่านถึงได้มีอำนาจวาสนาสร้างธรรมทายาท สร้างเพชรน้ำหนึ่งในกึ่งกลางพระพุทธศาสนา ถึงได้เป็นครูบาอาจารย์ของเรา นี่เป็นเป้าหมายไ้

ฉะนั้น การตั้งเป้าหมายว่าเราจะบรรลุโสดาบัน ไม่เป็นสิ่งที่เสียหาย เป็นสิ่งที่ดีงาม เราเห็นดีด้วย แต่เราตั้งเป้าหมายแล้วก็คือเป้าหมาย

บริษัทมากมายทำธุรกิจ เขาก็ตั้งเป้าของเขาทุกปี เวลาเขาประชุมของเขา เขาจะตั้งเป้าว่าปีนี้จะทำกำไรเท่าไร จะถึงเป้าเท่าไร ถึงเป้าก็มี ไม่ถึงเป้าก็มี บริษัทที่เจริญงอกงามขึ้นมาเป็นบริษัทที่มั่นคง เข้าตลาดหลักทรัพย์ ก็มีมากมาย บริษัทที่ล้มละลาย ที่ทำแล้วไม่ประสบความสำเร็จก็มากมาย นั่นมันเป็นกรรมของสัตว์ มันเป็นจังหวะและเป็นโอกาส เป็นบุญเป็นกุศลของแต่ละบุคคล

ของเราก็เหมือนกัน ถ้าเราตั้งเป้า ตั้งเป้าว่าเราจะบรรลุพระโสดาบันในชาตินี้ เราก็ตั้งเป้า แล้วเราก็ปฏิบัติของเราไป แล้วเราปฏิบัติของเราไป ถ้ามีวาสนา เราก็ทำของเราไป ถ้าทำได้มากน้อยขนาดไหน นี่ก็เป็นอำนาจวาสนาของเราไ้

ฉะนั้นบอกว่า พอตั้งเป้าแล้วมันเครียด

ก็คำถามก็เขียนเองว่ามันเครียด เราตั้งเป้าไว้แล้ว เราก็ตั้งเป้า แล้วเราก็ทำของเราไป ทำของเราไปในทางสายกลางในพระพุทธศาสนา

แค่อือศีล ๕ เราฟังมาจนจำคาญ

เราเกิดมาเป็นคน เราเป็นแม่ค้า เราถือศีล ๕ ไม่ได้

ก็ตีโพยตีพายกันไป ให้อือว่าถือศีล ๕ เวลาไปอวดเขาว่าฉันถือศีล ๕ ฉันต้องกินปลาตาย กินปลาเป็นไม่ได้

เวลาแม่ค้ามันเห็นไอ้คนนี้มา มันทูปหัวปลาไว้เลย ไข่ปลานี้กิโด ๕ บาท แต่ตัวนี้ตัว ๕๐ บาท ต้องซื้อตัว ๕๐ บาท

ก็ไปอวดเขา ไปโฆษณาเขา

เราก็ทำของเราก็ได้ ถ้ามันมีวาสนาของคนนะ เยอะแยะไป คนที่เขามังสวิรัต เขาไม่เคยบอกใคร แล้วเวลาเขาไปกับเพื่อน เขาก็กินของเขาเหมือนกัน สั่งมาเหมือนกัน แต่เขาก็กินของเขา ตักของเขา มันเป็นความพอใจของเขา นี่ไง คนที่เขา มีอำนาจวาสนา เขามีสติปัญญา เขาทำของเขา เราภูมิใจในตัวของเรา

ยิ่งภูมิใจด้วย เพราะเราทำอยู่แล้ว ในสังคมเราก็อยู่ได้ แล้วอยู่ได้ถูกต้องด้วย แล้วอยู่ได้โดยไม่เครียดด้วย แล้วอยู่ได้โดยไม่มีคนจับผิดด้วย เขาสบายของเขา แล้วเขาทำของเขา มีวาสนามากน้อยแค่ไหนเขาก็ทำของเขา แล้วจะปฏิบัติ ปฏิบัติที่ไหนก็ได้ ถ้ามันเป็นความจริงใจ

ฉะนั้นบอกว่า หนูตั้งสัจจะว่าจะบรรลุโสดาบันชาตินี้ แต่พอจิตมันเสื่อม กลายเป็นว่าหนูทุกข์มาก

จิตมันเสื่อมก็โยนมันทิ้งไป จิตมันเสื่อมก็ไปอยู่ที่จิตมันเสื่อม ก็ตายนะสิ จิตมันเสื่อมก็โยนจิตเสื่อมทิ้งไป ภูเขาใหม่ ภูต้งต้นใหม่ก็ได้ แล้วภูก็ทำของภูเอง ภูไปวิตกอะไรกับจิตเสื่อม

ไอนี้จิตเสื่อม มันไปเสียใจกับจิตเสื่อมๆ ใจ

บริษัทมากมายล้มละลาย เขาไม่เห็นตีโพยตีพายเลย เขาหาที่ปรึกษาแล้วหาหนทาง
แล้วจะเริ่มต้นใหม่ จะฟื้นฟูบริษัทของตัวเองยังได้เลย บางคนเขามีสติปัญญาของเขา ไข้ไข้โง่
ล้มบนพุง ล้มบนพุงก็เยอะเยอะไป

นี่ก็เหมือนกัน จิตมันเสื่อม

เสื่อมก็เสื่อม จิตเสื่อมนี้เป็นเรื่องธรรมดา ครูบาอาจารย์ทุกองค์ภาวนาแล้วต้องมีจิต
เสื่อม เพราะมันเป็นเรื่องข้อเท็จจริงของรูปนาม ของความรู้สึกรู้สึกของคนมันจะตั้งงามอยู่
ตลอดเวลา มันเป็นไปได้

เราประพฤติปฏิบัติ ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ สมภาเกิดจากมีสติ แล้วมีคำบริกรรม แล้ว
มีอำนาจวาสนา มันก็เป็นสมภา มันเสื่อม เสื่อมเพราะมันบกพร่อง เสื่อมเพราะเวรกรรม เสื่อมก็
คือเสื่อม เสื่อมก็คือเสื่อมสิ อ้าว! เสื่อม ภูก็เอาใหม่ เป็นอะไรไป

เสื่อมแล้วก็เป็นจะตาย แล้วก็จะเอาเสื่อม

เวลาคนเขาเปลี่ยนอวัยวะ เขาตัดทิ้ง แล้วเขาก็เปลี่ยนใหม่ เปลี่ยนอวัยวะ เปลี่ยนไต
เปลี่ยนอวัยวะ เปลี่ยนหัวใจด้วย หัวใจก็เปลี่ยนใหม่ เขายังเปลี่ยน แล้วที่เขาตัดทิ้ง เขาเก็บไว้
ใหม่ มันเน่าทั้งนั้นนะ

แต่การภาวนาหนหนึ่งที่มันผ่านไปแล้ว มันเสื่อมไปแล้ว มันเน่าไหม มันเป็นนามธรรมที่
จับต้องไม่ได้ด้วย แต่คนปฏิบัติทุกซอกอยู่คนเดียว แล้วก็ไปวิตกกังวลอยู่กับไข้เสื่อมๆ นั้นนะ แล้ว
ไข้ชีวิตนี้อยู่ไหนล่ะ ผู้รู้มันอยู่ไหนล่ะ แล้วทำตรงไหนล่ะ

มันไปยึดผิดไป ไปยึดแต่อวัยวะที่เสื่อมเสีย เวลาเปลี่ยนแล้วมันเป็นของดี ไม่ยอมเปลี่ยน

ถ้าเปลี่ยนแล้วมันก็ดีใจ เขาเปลี่ยนหัวใจเขายังอยู่ได้เลย เปลี่ยนไต เขาเปลี่ยนหมดนะ

ไฉนี้ก็เหมือนกัน จิตมันเสื่อม

เสื่อมก็เสื่อมสิ เสื่อมมันเรื่องธรรมดา เสื่อมเป็นเรื่องธรรมดา แล้วมันทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จัก
ด้วย เจริญแล้วเสื่อม

เวลาผู้ที่ปฏิบัตินะ ปฏิบัติยังไม่ได้หน้าได้หลังมา ปฏิบัติมันยังไม่มีอะไรหลอกหลวง พอจิตมันเสื่อมแล้ว เวลาปฏิบัติก็ทุกข์ยากเกือบจะเป็นจะตายอยู่แล้ว นี่ก็เป็นปัญหาหนึ่ง เวลาจิตมันเสื่อมไปนะ ยิ่งเสียดายวิตกกังวล นั่นอีกปัญหาหนึ่ง

๒ ปัญหาซับซ้อนกันอยู่อย่างนั้นนะ แล้วว่าตัวเองเป็นนักปฏิบัติ ยังอวดอีกนะ ตั้งเป้าว่าจะบรรลุนิพพาน

บรรลุนิพพานเสื่อมมันแหละ ให้จิตเสื่อมมันหลอกอยู่มันนะ ให้จิตเสื่อมมันพาจนเครียดไปโรงพยาบาล จะเลิกปฏิบัติอยู่แล้วเนี่ย โง่

อดีตอนาคต อดีตอนาคตมันแก้กิเลสไม่ได้ อดีตมันผ่านไปแล้วก็ผ่านไป แล้วสิ่งที่เริ่มต้นใหม่ วางให้หมด

เวลาสิ่งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย นี่แค่ชาติเดียว

สิ่งที่ว่าจิตมันเสื่อม ไม่รู้จะทำอย่างไร แก้ปัญหาอะไรไม่ได้ แล้วแบบนี้ แบบที่หนูยึดอยู่นี้เป็นกิเลสใหม่

อธิษฐานบารมี ตั้งเป้าแล้วเราวางไว้ แล้วเราปฏิบัติไป ถ้าได้ก็คือได้ ถ้าไม่ได้ก็ไม่เสียหาย แต่เราสร้างบารมีของเราไป การประพฤติปฏิบัติ ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย พระอรหันต์แสนกัป เราทำจะได้มากได้น้อยขนาดไหน เราก็ฝึกหัดปฏิบัติของเรา ทำเพื่อประโยชน์กับเรา

นี่คิดเองเออเองทั้งนั้น คิดเองเออเอง แล้วก็ทุกข์ของตัวเอง

นี่ข้อที่ ๑.

๒. หนูฟังครูบาอาจารย์สายหลวงปู่มั่นหลายองค์ ล้วนไปในทางเดียวกัน แต่มีบางประเด็นที่อาจจะแตกต่างกัน หนูเคยฟังหลวงพ่อบุญญานว่า ฟังครูบาอาจารย์หลายองค์มากไปแล้วจะเป็นบ้า

ไม่เคยพูด ไม่เคยพูดว่าจะเป็นบ้า ฟังครูบาอาจารย์หลายองค์

เรามีแต่พูดเน้นทุกวันเลย อย่าเชื่อ อย่าเชื่อ อย่าเชื่อ กาลามสูตร ฟังหลายองค์แล้วเอาแต่ละองค์มาเทียบเคียง มันไปด้วยกันหรือเปล่า ธรรมะไม่มีขัดไม่มีแย้งกัน ถ้ามีขัดมีแย้งกัน เขาให้หาเหตุผล เหตุผลนะ เหตุและผลคือธรรม ธรรมคือเหตุและผล ไม่ใช่พูดปาวๆ โดยไม่มีอะไรเป็นขึ้นเป็นอัน

กาลามสูตร อย่าเชื่อ ห้ามเชื่อ

มันมีศรัทธาหนึ่งไปหาหลวงตาพระมหาบัว บอก อู๊ฮู! ดิฉันศรัทธาพระสายหลวงปู่มนมากเลย มากเลย

หลวงตาท่านพูดเองนะ เราเชื่อว่า ลูกศิษย์หลวงปู่มนมีทั้งถูกและผิด มีทั้งที่ถูกและผิดทั้งที่ดีและเลว ในสังคมทุกสังคมมีทั้งดีและเลว มีทั้งถูกและผิด

ฉะนั้น เวลาฟังแล้วคัดเลือก อย่าเชื่อ อย่าเชื่อ

ไม่ใช่บอกว่า แหม! ฟังหลายองค์แล้วมันจะเป็นบ้า

ผู้ถามนะจะเป็นบ้า คนที่ฉลาดเขาศึกษาโดยกาลามสูตร เขาไม่บ้า เขายังชัดเจนของเขา เขายังอยู่ใกล้ธรรมะ เหตุและผลคือธรรม เราฟังเขาแล้ว เราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าสอนเรื่องกาลามสูตร ไม่ให้เชื่อ ไม่ให้เชื่อ ไม่ให้เชื่อ เน้นทุกวัน

แต่ไฉนว่าบ้าๆ บ้าเพราะคนมันเชื่อแล้วทำตามมันบ้า ไม่เกี่ยวกับเราพูด

จะดีหรือบ้า มีสติและไม่มีสติ มีสติที่ไหนจะบ้า

จิตเสื่อมๆ ถ้าอยู่ที่เหตุ อยู่ที่ดี อยู่ที่ดีปฏิบัติธรรม มันจะเสื่อมไปจากไหน รักษาเหตุไว้สมาธิจะเสื่อมไปตรงไหน สมาธิจะเสื่อมไปได้อย่างไรถ้าเรามีเหตุ เหตุเราสมบูรณ์แบบ มันจะเสื่อมตรงไหน

ไฉนที่มันเสื่อมเพราะมันไม่มีเหตุ มันไปอยู่ที่จิตเสื่อมๆ มันไปทุกข์อยู่ที่จิตเสื่อม มันจะไปเอาชีง ชีที่เคยภาวนาไว้

กินข้าวแล้วก็ไปซื้อ แล้วก็ไปอยู่ในส้วม แต่เวลากินมันไม่คิดถึงนะ เวลากินนี้ ไอ้โฮ! อาหารนี่ชั้นเลิศทั้งนั้นนะ เวลาซื้อออกมาเหม็นทั้งนั้นนะ เวลาภาวนาดีนั้นนะของดี แต่เวลามันเสื่อมนั้นมันซื้อ แล้วก็ไปอยู่กับซื้อ

แล้วนี่บอกเลยนะ ฟังครูบาอาจารย์แล้วจะเป็นบ้า

ฟังครูบาอาจารย์หลายๆ องค์นะดี แล้วเอามาเทียบเคียง ธรรมไม่มีขาดและไม่มีแย้ง มันมีเหตุและมีผล มีที่มาและที่ไป ไม่ใช่ลอยมาจากฟ้า ไม่ใช่กลิ่น ฝ่ากลิ่นนี้ได้ลอยมาจากปากฟ้า เป็นผ้าที่บริสุทธิ์

นั่นเป็นผ้า หัวใจมันมีกิเลส มันบริสุทธิ์ไม่ได้หรอก มันมีอวิชชา หัวใจของคน คนที่เกิดมีอวิชชาทั้งนั้น มันจะบริสุทธิ์ไปจากที่ไหน แต่มันมีศรัทธา มีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา ฟังเทศน์ครูบาอาจารย์ กาลามสูตร อย่าเชื่อ ห้ามเชื่อ ห้ามเชื่อ ปฏิบัติให้เป็น

แล้วปฏิบัติแล้ว ถ้าจิตมันสงบระงับแล้วนะ สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี ถ้าจิตสงบแล้วเชื่อใคร ก็เชื่อจิตเรานี่ไง ถ้าจิตเราสงบระงับ สุขอื่นใดเท่าจิตสงบไม่มี พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานเชื่อใคร ก็เชื่อพุทธะท่ามกลางหัวใจนี้ไง ก็เชื่อความสุขความสงบอันนี้ต่างหาก แล้วมันก็เป็นความสุขความสงบของเราอีกด้วย จะไปเชื่อใคร พระพุทธเจ้ายังทำให้เริงเป็นอะไรไม่ได้เลย

พระพุทธเจ้าเทศน์เอง เราทำให้ใครเป็นมรรคเป็นผลไม่ได้หรอก เราเป็นผู้ชี้ทาง เขาเป็นคนปฏิบัติเอง

แม้แต่พระพุทธเจ้ายังทำให้เริงไม่ได้เลย แล้วถ้าเริงปฏิบัติ เริงจะไปเชื่อใคร โสดาบัน ๕ ล้านไร่ไหม สกิทาคามี ๑๐ ล้าน อนาคามี ๑๕ ล้าน พระอรหันต์ ๒๐ ล้านไร่ไหม ถ้ามีคนเสนอเริง เริงเอาไหม เดียวนี้เรามีคนเสนออย่างนี้เยอะๆ ทำบุญเยอะๆ แล้วได้โสดาบันนะ เริงเชื่อหรือ

ไร้สาระ สติยังไม่มีซื้อไม่มีขายเลย ไม่มีทั้งสิ้น

อย่าคิดเองและเออเอง ถ้าไม่แน่ใจในตัวเอง ไปหาหมอ ไปหาจิตแพทย์ ไปคุยกับเขาวาดิฉันเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างไรบ้างคะ มันมียาอะไรที่จะคลายเครียดได้บ้างไหมคะ

ไปหาหมอ คุยกับหมอ ขอยาเขากินบ้าง กินขึ้นมาเพื่อบรรเทาทุกข์ แล้วจะประพฤติ
ปฏิบัตินั้นเป็นกรรมของสัตว์ สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม เอวัง